

Чупрій Д. Ю.,
магістрантка Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПРАВОВА ПРИРОДА АКАУНТІВ ЯК ПОТЕНЦІЙНИХ ОБ'ЄКТІВ СПАДКУВАННЯ

LEGAL NATURE OF ACCOUNTS AS POTENTIAL OBJECTS OF INHERITANCE

Стаття присвячена з'ясуванню правової природи цифрового контенту в цілому та акаунтів зокрема як потенційних об'єктів спадкування. У роботі констатується відсутність належного законодавчого врегулювання акаунтів і цифрового контенту, разом з тим автор обґрунтовує необоротоздатність акаунту як такого та доводить, що акаунт не може бути об'єктом цивільних прав у сфері спадкування. У результаті системного аналізу чинного цивільного законодавства автор дійшов висновку, що наразі є неможливим спадкування прав на цифровий контент саме як комплексного об'єкту, а не, наприклад, окремих прав інтелектуальної власності в межах загального цифрового контенту. Як комплексний об'єкт, цифровий контент чітко не вписується в жоден інститут цивільного права, а відтак вимагає спеціального законодавчого регулювання, в тому числі це стосується і питань спадкування, або врахування його специфіки в межах окремих статей у главі 84 ЦК «Загальні положення». Відтак через специфіку цифрових даних досить складно застосовувати заходи пошуку спадкового майна, його ідентифікацію, охорону тощо. Інститут секретного заповіту поки що також не підходить для розпорядження ІТ-об'єктом.

Утім, фактично оборот акаунтів у соціальних мережах та сервісах є надзвичайно поширеним явищем, є відповідні аукціони, каталоги тощо. Таким чином, автор обстоює необхідність подальшого формування правового регулювання обороту (зокрема спадкування) акаунтів і цифрового контенту, Автор вважає, що допустити перехід права користування акаунтом на законодавчому рівні потрібно, але з тією умовністю, що дане питання має остаточно вирішуватися надавачем послуг та (або) самим користувачем в межах договору про надання послуг.

У статті проаналізовано актуальні механізми передачі доступу до акаунту окремим особам (зокрема, правонаступникам) у таких соціальних мережах, як Facebook, Instagram тощо. Доведено, що зазначені механізми, незважаючи на поширену практику найменування їх як «спадкування», не є спадкуванням у контексті ст. 1216 ЦК України.

У статті висловлено думку про те, що вкласти цифрові активи в межі існуючих правових конструкцій не видається доцільним, тож в рамках оновлення цивільного законодавства обов'язково варто розглянути питання перегляду переліку об'єктів цивільних прав, а також прописати конкретні механізми їх обороту.

Ключові слова: спадкування, спадкування акаунтів, спадкування цифрового контенту, акаунт як об'єкт цивільних прав, оборотоздатність акаунтів.

The scientific thesis is devoted to clarifying the legal nature of digital content and accounts in particular as potential objects of inheritance. The scientific paper states the lack of proper legislative regulation of accounts and digital content, at the same time, the author justifies the irreversibility of the account as such and proves that the account cannot be the object of civil rights in the field of inheritance. As a result of a systematic analysis of the current civil legislation, the author came to the conclusion that it is currently impossible to inherit rights to digital content precisely as a complex object, and not, for example, individual intellectual property rights within the general digital content. As a complex object, digital content does not clearly fit into any institution of civil law, and therefore requires special legislative regulation, including the issues of inheritance, or consideration of its specifics within the limits of individual articles in Chapter 84 of the Civil Code "General Provisions". Therefore, due to the specifics of digital data, it is quite difficult to apply measures to search for inherited property, its identification, protection, etc. The institution of a secret will is also not yet suitable for the disposal of an IT object.

However, in fact, the turnover of accounts in social networks and services is an extremely common phenomenon, there are relevant auctions, catalogs, etc. Thus, the author advocates the need for the further formation of legal regulation of the turnover (in particular inheritance) of accounts and digital content, the Author believes that it is necessary to allow the transfer of the right to use the account at the legislative level, but with the condition that this issue must be finally resolved by the service provider and (or) by the user himself within the scope of the contract for the provision of services.

The article analyzes current mechanisms for transferring access to the account to individuals (in particular, legal successors) in such social networks as Facebook, Instagram, etc. It is proved that the specified mechanisms, despite the common practice of naming them as "inheritance", are not inheritance in the context of Art. 1216 of the Central Committee of Ukraine.

The article expresses the opinion that it does not seem appropriate to invest digital assets within the limits of existing legal structures, therefore, as part of the renewal of civil legislation, it is necessary to consider the issue of revising the list of objects of civil rights, as well as prescribing specific mechanisms for their turnover.

Key words: *inheritance, inheritance of accounts, inheritance of digital content, account as an object of civil rights, turnover of accounts.*

Постановка проблеми. У сучасному світі значна частина цінностей фізичних осіб знаходиться в цифровому вигляді. Соціальні мережі вже давно стали не тільки засобом комунікації, а й інструментом ведення бізнесу, отримання прибутку, поширення результатів інтелектуальної діяльності тощо. Засобом, який робить можливим користування соціальними мережами та доступ до них, зазвичай є саме акаунти. Розвиток суспільних відносин визначається своєю стрімкою динамікою, відтак постійно виникають дедалі нові об'єкти прав, правове регулювання яких розвивається в рази повільніше. Незважаючи на те, що розвиток нормативно-правової бази фактично не встигає за динамікою цивільно-правових відносин, а законодавство не врегульовує сповна питання правової природи цифрових активів, акаунтів, а також їх оборотоздатності, учасники цивільних відносин, користуючись принципом «дозволено все, що прямо не заборонено законом» наразі вільно продають, купують, обмінюють та дарують акаунти.

Разом з тим, в силу об'єктивних біологічних процесів, не менш актуальним є питання посмертного правонаступництва, позаяк непересічною і, варто визнати, невідворотною є ситуація, коли користувач соціальних мереж, який за життя встиг створити цифровий контент, що становить певну цінність, помирає, відтак постає питання про спадкування його спадкоємцями відповідних прав та обов'язків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання спадкування цифрового контенту і, зокрема, такого об'єкта, як акаунтів, не тільки не дістало свого системного розвитку в межах законодавства, а й також не отримало достатнього дослідження на доктринальному рівні. Вивчення окремих аспектів спадкування цифрового контенту у цілому та правової природи акаунтів як об'єктів спадкування зокрема

займаються І. Томаров [6], С. Аліна [1] та інші науковці та практики у сфері цивільного права та права інтелектуальної власності, однак досліджувана тематика перебуває на етапі формування як в національній, так і закордонній доктрині приватного права, що зумовлює актуальність подальших наукових досліджень.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження правової природи акаунтів як об'єктів спадкування перш за все варто почати з того, що саме згідно з українським законодавством слід вважати спадщиною. Так, відповідно до ст. 1216 ЦК, спадкуванням є перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців). Таким чином, до спадкоємців переходять не речі (майно), а саме права та обов'язки.

Отже, розглядаючи питання «спадкування цифрового контенту» за вітчизняним законодавством, слід, зокрема, зважати, що спадкування відбуватиметься не цифрового контенту або акаунтів як таких, а прав та обов'язків щодо нього. Оскільки дане питання не врегульоване і немов лишається поза увагою законодавця, можна спробувати «вписати» його в межі вже існуючих правових конструкцій.

Найпоширенішою формою користування соціальними мережами та різноманітними сервісами є створення акаунтів. Їх правова природа також не врегульована належним чином. За своєю суттю сам по собі акаунт може містити відповідні дані – наприклад, інформацію про особу, твори як результати інтелектуальної діяльності тощо. Однак постає питання: чи може акаунт (права на акаунт) переходити до спадкоємців? І якщо так, то які саме це будуть права?

По-перше, варто зазначити, що акаунт не є власністю особи, яка його створила. Акаунт, або обліковий запис – це сукупність наданої

інформації про користувача, засобів та прав користувача відносно багатокористувацької системи. По суті, акаунт дає доступ до користування тією чи іншою мережею або сервісом, тобто уможливує цей доступ. І. Томаров доречно, на наш погляд, зазначив, що акаунт – це «умова доступу до самої послуги: спілкування, гри чи розміщенню пропозиції про покупку товарів. Акаунт виникає в рамках зобов'язальних відносин із провайдером послуг» [6].

Інформація, розміщена на обліковому записі, або дані, що становлять об'єкт права інтелектуальної власності, для прикладу, може належати особі, однак акаунт належатиме власнику сайту (мережі). Відтак успадкувати право власності на акаунт у повному («пропріетарному») розумінні, на наш погляд, не можна, принаймні, відповідно до українського законодавства.

Натомість можна міркувати стосовно того, чи можна передати право користування цим акаунтом у спадщину. Відтак слід поставити питання про оборотоздатність акаунту (права користування на нього) як такого. У 2022 році весь світ спостерігав за тим, як Девід Бекхем передав свій інстаграм-акаунт керівниці Харківського регіонального перинатального центру. У 2019 році під час передвиборчої кампанії одну із поширених груп жителів Києва пропонували купити за 1 мільйон доларів. Скуповують право доступу до акаунтів і зараз з метою проведення агітаційної роботи і т.д., а в світі досить відомими є випадки «викрадення акаунтів» (наприклад, у Білорусі була порушена справа за фактом викрадення акаунту World of Tanks, на розвиток якого власник витратив близько 1000 гривень).

Взагалі правочини щодо купівлі-продажу або навіть міни акаунтів у соціальних мережах та сервісах є надзвичайно поширеним явищем, є відповідні аукціони, каталоги тощо. То якщо акаунт (обліковий запис) є оборотоздатним, то чому б тоді не поставити питання про можливість спадкування прав на нього? По суті, у перелічених випадках йдеться про передачу доступу («прав адміністрування») до облікового запису шляхом, можливо, передачі логіну, паролю і т.д. У мережі широко поширені поради стосовно того, як закріпити за собою придбаний акаунт так, щоб попере-

дній «власник» більше не отримав до нього доступу в обхід договору купівлі-продажу. У сучасному інтернет-просторі реєстрація акаунту, як правило, відбувається за номером телефону, адресою електронної пошти і т.д. На наш погляд, якщо йдеться про обліковий запис як інструмент доступу до тих чи інших соціальних мереж та сервісів, то право користування ним, як правило, слід розглядати як **немайнове благо, пов'язане з особою спадкодавця**. Наприклад, може йтися про ім'я (нікнейм), реєстраційні дані і т.д. Розвиваючи це питання далі, можна згадати і про необхідний для реєстрації номер телефону. В Україні номер телефону, на відміну від деяких інших країн, поки не прив'язаний до особи на підставі, наприклад, паспортних даних, однак з його допомогою у деяких сервісах особа може поставити, наприклад, електронний підпис тощо. Те ж стосується і електронної пошти, яка на практиці нерідко розглядається як «особиста». Підписники, які нерідко є певним «мірилом» цінності акаунту, також, на наш погляд, нерідко прив'язані до конкретної особи-автора «блогу», його діяльності в межах облікового запису тощо.

І. Томаров досліджував природу правочинів щодо доступу в акаунти (облікові записи). Він вказав, що логін і пароль по суті є інформацією, набором символів, а не річчю, тому договір може укладатися хіба тільки щодо майнових прав, а норми ЦК щодо купівлі-продажу, як зазначає вчений, на об'єкти, відмінні від предметів матеріального світу, не поширюється [6]. На наш погляд, останнє не є обґрунтованим на підставі ч. 2 ст. 656 ЦК.

Утім, справді, варто зазначити, що більшість сервісів у розділі «Правила користування», який є невід'ємним елементом договору із користувачем, прямо забороняють повідомляти свій логін та пароль третім особам. Якщо у випадку спадкування припустити, що особа могла б розпорядитися долею даних в обліковому записі, залишивши у заповіті свій логін та пароль, то, вочевидь, це можна було б розглядати як порушення правил користування. І навіть у випадку секретного заповіту розголошення даних для доступу в акаунт все ж відбулося б, хоча й після смерті заповідача. Більше того – очевидно, що з часу складення заповіту

до відкриття спадщини логін та пароль можуть змінитися необмежену кількість разів.

Якщо таких обмежень у правилах користування немає, то все ж лишається відкритим питання можливості передання акаунту іншим особам шляхом повідомлення їм логіну і паролю. Якщо погодитися з тим, що це право пов'язане із особою спадкодавця, то відповідь на це питання ствердною не буде. За такою логікою і «комерційний» акаунт, тобто акаунт, створений для ведення підприємницької діяльності, буде «прив'язаний» до відповідного суб'єкта підприємницької діяльності, а також засобів індивідуалізації та суб'єктів прав на них.

Утім, суть права, а надто цивільного, полягає у тому, аби «встигати» за плином відносин та якнайкраще врегулювати те, що вже склалося. Не можна заперечувати процеси, які об'єктивно склалися, лишаючи їх без врегулювання, а законодавство – на рівні ХХ століття. Процеси обороту права доступу до акаунтів уже запущені і активно рухаються уперед. Тому, на наш погляд, визнати акаунти такими, що не можуть відчуватися, означає формально виправдати відсутність правового врегулювання даного питання та лишити актуальну сферу обороту «в тіні». Вважаємо, що допустити перехід права користування акаунтом на законодавчому рівні потрібно, але з тією умовністю, що дане питання має остаточно вирішуватися надавачем послуг та (або) самим користувачем в межах договору про надання послуг. Що стосується посмертного переходу права користування акаунтом, то певні напрацювання у даній сфері вже є.

Так, корпорація «Мета» в межах свого продукту Facebook надає можливість вказати особу, яка отримає досить обмежений спектр дій з даними на акаунті у разі смерті користувача останнього. Такий акаунт отримує статус «пам'ятний акаунт», і особа, що отримала за прижиттєвим розпорядженням померлого доступ до цього акаунта, не може змінювати ані ім'я, ані прізвище в акаунті померлого, ніхто не зможе писати від імені померлого дописи. Facebook більше не рекомендуватиме додати особу у друзі або привітати з днем народження. Однак близькі, як і раніше, зможуть бачити старі дописи та фотографії. Таким чином,

акаунт (а точніше дані) у даному разі позиціонується як **благо, що пов'язане з особистістю**. Зрештою, нині ніхто не перешкоджає зареєструвати свій власний акаунт і вести його самостійно. Змінювати чужий акаунт вигідно, якщо там, наприклад, досить багато підписників, що є мірилом цінності облікового запису, однак у більшості випадків маса підписників (друзів) прив'язана до особи померлого.

У Google є можливість «Про всяк випадок», яка дозволяє відкрити доступ до свого акаунту до 10 людям у випадку його неактивності. Тобто йдеться не тільки про смерть, а і про інші випадки «простою». Google надає можливість такій людині отримати доступ до диску, пошти та інших сервісів. У даному випадку також не йдеться про повну зміну даних особи, на яку зареєстровано цей акаунт, та перехід останнього у повне користування « правонаступника », як своїм. Apple дає можливість близьким людям покійного подати запит на отримання доступу до його ідентифікатора Apple ID та збережених у ньому даних або на їх видалення.

Зрештою, у всіх перелічених випадках **не може йтися про спадкування** (незважаючи на те, що це нерідко так називають на самих сервісах). Так, для підтвердження смерті у більшості цих сервісів достатньо свідоцтва та (або) некрологу, а для підтвердження відповідних прав на дані, що містяться в акаунті, достатньо документа, що підтверджує спорідненість або право розпоряджатися майном. Ніде, наприклад, не йдеться про наявність/відсутність заповіту, період, необхідний для прийняття спадщини тощо. Тому очевидно, що передбачений процес отримання доступу до даних, що містяться в обліковому записі, апріорі не пов'язаний (і, схоже, не мав бути пов'язаний) із спадкуванням як таким.

За відсутності у тому чи іншому сервісі можливості такого обмеженого доступу користування можна допустити можливість укласти договір (**блокчейн-контракт**), умовою якого буде надання доступу (адміністрування) акаунту спадкоємцям на підставі, наприклад, свідоцтва про право на спадщину.

До речі, у Німеччині розглядалась судова справа стосовно спадкування акаунту в інтернеті. Судом було встановлено обов'язкові стандарти використання акаунтів померлих –

користувачів і надання доступу до цифрового вмісту. Що стосується безпосередньо об'єкту спадкування, то ним були визнані усі дані акаунтів в соціальних мережах, у тому числі медіафайли та особисте листування [8].

Акаунт може бути цінний не сам по собі, а за рахунок його вмісту – даних та інформації, які цілком є оборотоздатними. Створений та поширений контент охороняється правом інтелектуальної власності та регулюється за відповідним законодавством України. Відповідно до статті 418 Цивільного кодексу України, право інтелектуальної власності – це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений Цивільним кодексом України та іншим законом. Відповідно до частини 1 статті 420 Цивільного кодексу України, до об'єктів права інтелектуальної власності, серед іншого, належать **компіляції даних (бази даних)**. Відповідно до статті 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права», база даних (компіляція даних) – сукупність творів, даних або будь-якої іншої незалежної інформації у довільній формі, в тому числі – електронній, підбір і розташування складових частин якої та її упорядкування є результатом творчої праці, і складові частини якої є доступними індивідуально і можуть бути знайдені за допомогою спеціальної пошукової системи на основі електронних засобів (комп'ютера) чи інших засобів.

Таким чином, сукупність цифрових даних, що є результатом творчої праці належать до об'єктів права інтелектуальної власності, а отже можуть бути об'єктом спадкування (з огляду на положення статті 1218 Цивільного кодексу України, відповідно до якої до складу спадщини входять усі права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті).

До усіх проблемних аспектів, зазначених вище, варто додати також те, що через специфіку цифрових даних, як і будь-яких інших «безтілесних» об'єктів прав, досить складно

застосовувати заходи пошуку спадкового майна, його ідентифікацію, охорону тощо. Інститут секретного заповіту поки що також не підходить для розпорядження ІТ-об'єктом.

Можна погодитися із С. Аліною, яка вказала, що спадкування будь-яких об'єктів, які не мають вираження в реальному світі, є практично неможливим в реалізації згідно з чинним законодавством [1, с. 8]. Вкласти цифрові активи в межі існуючих правових конструкцій не видається доцільним, тож в рамках оновлення цивільного законодавства обов'язково варто розглянути питання перегляду переліку об'єктів цивільних прав, а також прописати конкретні механізми їх обороту.

Висновки. Цифровий контент є комплексним об'єктом і охоплює чимало прав, а іноді і обов'язків як майнового, так і немайнового характеру. В основі цифрового контенту лежать права інтелектуальної власності. Як комплексний об'єкт, цифровий контент чітко не вписується в жоден інститут цивільного права, а відтак вимагає спеціального законодавчого регулювання, в тому числі це стосується і питань спадкування, або врахування його специфіки в межах окремих статей у главі 84 ЦК «Загальні положення».

Кожен месенджер встановлює свої правила на випадок смерті власника цифрового контенту. Однак не всі ці норми передбачають безпосередньо спадкування; багато з них визначають засади доступу до контенту не спадкоємців, а родичів чи третіх осіб померлої особи. Це – додатковий аргумент на користь правового регулювання саме питань спадкування цифрового контенту.

Розпорядження власника цифрового контенту на випадок своєї смерті, які були зроблені на підставі можливостей і правил певного месенджера, з точки зору вимог законодавства не може визнаватися заповітом. Відтак наразі є неможливим спадкування прав на цифровий контент саме як комплексного об'єкту, а не, наприклад, окремих прав інтелектуальної власності в межах загального цифрового контенту.

